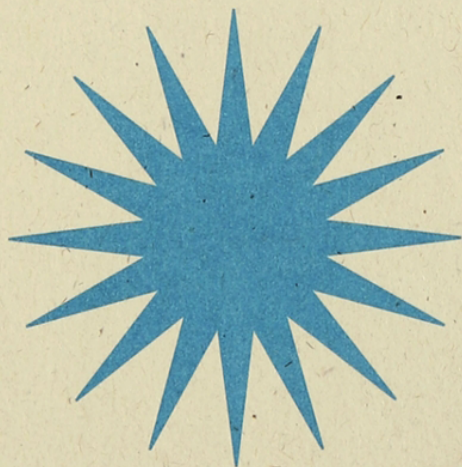

JIŘÍ NĚMEC

ZÁPISNÍKY I
1960-1964

T R I Á D A

JIŘÍ NĚMEC
ZÁPISNÍKY I
(1960–1964)

TRIÁDA

© Jiří Němec – dědicové, 2018

© Robert Krumphanzl, 2018

ISBN 978-80-7474-236-1

ISBN 978-80-7474-235-4 (soubor)

ISBN (PDF) 978-80-7474-473-0

ISBN (ePub) 978-80-7474-474-7

ISBN (mobi) 978-80-7474-475-4

{Zápisy
na samostatných listech}

20. VIII. 60, chata

Několik závěrů z debat St. Říše – Petrkov

Křesťanství přineslo morálku opačnou morálce tohoto světa. Pro svět je přirozené, že na ránu odpoví ranou, křesťanství káže nastavit druhou tvář. Zlo přemáhat dobrem. Milovat nejen přítele, což je lehké a přirozené, ale také nepřítele, proti čemuž se v nás cosi vzpírá. Toto „bláznovství Kříže“ je ovšem příliš „tvrdou řečí“ i těm, kdo již jsou zahrnuti v životní prostor křesťanství. Křesťanská církev, která je realizací Krista v tomto světě, musila proto vytvořit určité předpolí, najít určitou styčnou plochu s tímto světem, která by se stala odrazíštěm k pravému jejímu poslání. Je to tzv. oblast *dovoleného*. Hned vysvětlíme, oč běží. Je to oblast, v níž je dovoleno a prospěšné – mít majetek, zabít někoho v sebeobraně, vést válku, a to dokonce i útočnou, je-li jí třeba k zabránění většího zla. Dolní hranice této oblasti je vymezena desaterem, horní evangelickými radami. Křesťanská katechese však často ulpívá na zdůraznění této oblasti, takže pak vzniká jakýsi optický klam, jako by v naplnění desatera spočívalo samo jádro křesťanství. Příliš často se také zdůrazňuje občansky-užitný aspekt křesťanství, jeho konservativní síla společenská a psychologická. Ve skutečnosti je v pravém křesťanském životě každá dosažená fáze opouštěna, negována pro fázi vyšší, ještě svobodnější pro Boha a Jeho vedení. Cesta Kristova, cesta Kříže, je otevřena pro každého křesťana a tato cesta nutně končí sebeobětováním.

Pohled na současnou společenskou situaci, spolu s pohledem na její minulé utváření, nás vede k vyslovení dosud neformulovaného pravidla. Zdá se nám totiž, že zmíněná oblast „*dovoleného*“ se v průběhu historie lidského rodu stále *zužuje*. Uvedu konkrétní příklad: válku. Současný stav je takový, že rozpoutání války by s největší pravděpodobností vedlo k zániku lidstva na této planetě. Tedy: tento odvěký prostředek

řešení sporů a jeden z neúčinnějších nástrojů zezvířetování člověka je vyřazen samou vitální nutností lidstva udržet se při životě. Dovolme si několik závěrů: odpadne tedy jeden ze znelidšťujících prostředků společenského soužití, jenž z vážných důvodů byl zařazen do oblasti „dovoleného“. Má-li však být skutečně znemožněn, je třeba dobrých svazků mezi lidskými skupinami a ovšem také dobré orientace. Lidé tedy budou (opět, abych předešel zbytečným sporům, opakuji, že „v tomto smyslu, v tomto ohledu“) muset být *lepší*. Přinejmenším budou mít *lepší podmínky*, aby byli lepší. Zužuje-li se tedy oblast dovoleného, lidé musí stále více a více volit mezi pod-lidským a nebojme se říci: nad-lidským, totiž královskou cestou Kříže, jejíž živnou silou je jediné láska. Jak se zdá, tato láska bude i stále více tmelem společnosti, která, bude-li chtít vitálně obstát, bude muset i stále více odbourávat nejen jevy, jako jsou války (vyplývající z rozdělení lidského světa na drobné soupeřící skupiny, zpočátku držené pohromadě pokrevními vztahy, později vztahy ekonomickými), a tak naplnit beze zbytku přikázání „nezabiješ!“, ale také odstranit soukromé vlastnictví výrobních prostředků a přiblížit se tak dokonce, aspoň co do materiálních podmínek, evangelické radě chudoby. Z toho všeho vyplývá (na první pohled) překvapující pravidlo – totiž, že realizace konečného, pravého smyslu křesťanství je „en masse“ závislá na určitých historických podmínkách. Zdá se, že v průběhu historického vývoje je lidem udělováno, máme-li použít evangelijního podobenství, stále více talentů. Vždy ovšem platí, že lze z mnohého udělat málo a naopak, ale tím není nic změněno na tom, že dnešní člověk má prostě po stránce společenské realizace křesťanství *lepší* podmínky než třeba člověk ve středověku nebo v antice. Tato skutečnost historického podmínění člověka je dobře zachycena historickým materialismem a široce je aplikována také v díle Teilharda de Chardina.

Společenská realizace pravého jádra křesťanství je však nejen pouhou možností, ale máme-li tak říci pro společnost budoucnosti dokonce nutností. Romano Guardini v Konci novověku mluví o tom, jak právě v nadcházející masové společnosti jsou předpoklady k realizaci osoby v lásce (skrže „kamarádství“). Teilhard přímo ukazuje, jak socialisace vede k personalisaci a ještě víc: ji přímo vyžaduje. Ano – nebude-li

společnost organisována láskou (rozumějme: *postupně* organisována láskou), nebude vůbec, neboť po zániku vitálních vazeb a vitálních pohonných pudů, které nyní ukazují převážně svou ničivou tvář, *nebude*, čím jiným lidskou společnost organisovat. Jedině láska bude schopna stmelit tu obrovskou masu, která bude muset *spolupracovat*, bude-li chtít dále žít. Nebude moci žít bez vědy, která je základem techniky, bez níž by nebylo obživy, a k tomu všemu je třeba spolupráce. Tak jako věda není možná bez perspektivy, ani lidská společnost ve svém soužití není možná bez lásky – tj. bez obětavosti a sebeomezení.

Oblast „dovoleného“ nikdy nebyla, abychom tak řekli, soběstačná. Vždy v ní byly jakési trhliny. Ale připusťme, že byla období, kdy se hlasatelé absolutní lásky zdáli notně excentričtí (a dodejme: protože jich bylo málo, a byli tedy v mnohém odkázáni jen na sebe a na svou individuální lidskou výbavu: *skutečně byli excentričtí*), zdá se však, že začíná doba, kdy tito lidé budou pravými tvůrci nové společnosti.

Pozn. 1.

„*Křesťanský vojín*“ – nepřichází již v úvahu, neboť před světem (i před křesťanským) je jen dvojí možnost – buď pod-lidské zničení atomovou válkou, nebo nad-lidský růst přemáháním zla dobrem, které nebude zakrývat svou tvář.

Pozn. 2

Heidegger i Guardini mluví o konci „humanismu“, je to vlastně konec „světa“. Mluvme méně apokalypticky – svět musí volit a rozhodnout o sobě samém a po té volbě, ať dopadne jakkoli, *nezůstane* již světem. Nezbyvá mu než stát se buď pod-světem (atomovou pouští řídce obydlenou lidožrouty), nebo nad-světem, tj. lidskou komunitou, která bude *udržována* ne již setrvačností „zabezpečení“, nýbrž svobodou a nechráněností účinné lásky k bližnímu. Oblast „světa“ se ztenčuje, není však ještě rovna nule; se „světem“ nutno počítat, ale není pochyby o tom (nebojte se nechat hlasitě bušit své srdce!), že se blíží příchod Království a konec „světa“, za který se Kristus nemodlil.

První zápisník

6. 8. 1961 – 12. 5. 1962

„Pište deník“ – mi řekl – nařídil – V. H. „Zůstat něco“ – obtisk – je to těžké právě pro mě, věřícího v křivku života každého z nás, která jde „napříč“ hmotou a duchem a uchovává *vše*. Půjde spíš o rozvinutí vnitřního *dialogu*, objektivaci, soustředění, sjednocení. Zapsat, ale pak se vrátit. Důležité: napsat o **dvojím tomismu** (tomismus „intence“ × tomismus „provedení“), Tomáš je mi mistrem v tom, jak spojit zjevenou perspektivu s nejprogresivnějším filosofickým aparátem své doby, takovýto dnešní Tomášův žák nemusí držet jedinou řádku historického, středověkého tomismu. Jiná témata: **morálka** – rozpracovat myšlenku mravního vynálezu, historické nutnosti (jež může být vskutku nevyhnutelná, aniž by jakkoli ospravedlňovala svou existenci, příklad: válka, jež je historickou nutností, a přesto zlem, jež někdy nutno na sebe vzít, přitom však *vyznat*, že je to zlo). **Pojetí zla** – vyjít z myšlenky odcizení, dále „emancipovaného elementu“, myšlenky parasitismu. Od odcizení, parasitismu hospodářského až po mravní a „ontické“ = smrt. „Ens est bonum“, zlo jen parazituje (proti Lutherovi). Myšlenka z Baudelairova deníku, že „pokrok spočívá v zahlazování následků dědičného hříchu“ a ovšem cesta z něj *hic et nunc* – vzít zlo na sebe, projít jím (ovšem ve stopě Toho, kdo zlomil jeho moc). **Plán kompendia** – nezůstat jen při kritice pěti Tomášových cest, ale napsat ono (ústní) provedení nového důkazu. Od úvahy o „dílčích smyslech“ dílčích lidských aktivit k úvaze o smyslu jejich úhrnu (transcendence smyslu, jeho „blednutí“ při snížení životní aktivity). Neprožitelnost absolutního smyslu v předkřesťanské situaci. Křesťanství odpovědí na předkřesťanskou naději. (Blondelovy formule.) – Ještě ke **zlu**: v debatě se Sokolovými: srovnání pojetí zla u Bensona (závěr Historie Richarda Raynala poustevníka a Teilhardova v „Jak věřím“ [závěr]). Pro *Bensona* jde o *hru*, jeho poj. oslabuje vážnost zla:

každý hraje *roli*, pouhou roli, má masku, která pak spadne. U Teilharda zlo vážné, ale bude z něho nalezeno východisko, *bude řešeno*. Bensonovo pojetí hluboké, ušlechtilé – jediné možné *v statickém kosmu*, Teilhardovo – pravé pojetí *v konečně poznáném vývojovém vesmíru*. Zajímavé je, že Tomášovo pojetí je potenciálně vývojové (a nejen Tomášovo, vlastně!), vždyť v Summě theol. při řešení této otázky cituje Augustina, že *proto Bůh dopouští zla, aby z nich vyvodil dobra!* Toto lze plně pochopit jen v kosmu *s historií, vývojem!* Odtud blízko k úvaze o **středověku** (viz starší úvahy, diskuse s p. Florianem atd.): středověká syntéza nenavázala na to *pracovní, dynamické* v životě společnosti (nebylo to ani možné v době, která neznala experimentu, tohoto *vnucení* myšlenky přírodě, a neznala jej právě z důvodů, jež následují –), nýbrž na ono statické, hravé, již konečně utvářené, jehož dokonalým pozemským obrazem je co jiného než – *umění!* Syntéza středověku je syntéza umělecká, syntéza stylisace, konec konců hry. Vnést pravidlo, symetrii... Nelze však bez-trestně toto učinit, není-li zajištěna spravedlnost – *nasycení* všech. Proto pád. Středověk *přilíši rychle* syntetizoval. Syntetizoval nejnižší (jež nutno beze zbytku odstranit – např. *válku*) s nejvyšším (např. *hrou, božským uměním – liturgií*), jež čekají však lidstvo až na konci časů (po „řešení“ soudem a naplněním). Jediné vysvětlení – nešlo to jistě jinak (povaha anticko-středověké vědy: nazíravost, „úcta“ – v jistém směru žádoucí i dnes!, dále: takto jediné bylo možno proniknout křesťanstvím *vše*, co tehdy bylo). Charakteristické jsou u všech středověkých akcí jejich konce – křížácké výpravy, Johanka z Arcu atd. – Středověkem začíná ona *oblast dovoleného* (válka!, zabíjení v sebeobraně, obohacování se), o níž jsem uvažoval loni.

Nyní začínám chápat Š. maximu o *stálém zjednodušování* vnitřního života, **tendenci k jednotě**. Být jedním, jediným, sjednoceným. (Monotheismus!, monogamie! – důležitá paralela.) Jistě bylo třeba té „rozptýlenosti“ – už proto, abych neopakoval Š. cestu (i on je „jediným“, tak jak si jej Bůh přál) –, ale nyní – rač mne vésti Sebou k jednotě!

K debatě s Ládou o „přirozeném“ a „nadpřirozeném“ – Scheeben zde poctivě vyznává, jak je to vše nejasné (i když nevidí, *proč* je to nejasné), cituje zdařilou pesimistickou formulaci Ripaldovu (spíš než

pesimistickou vlastně úlevnou – jak jsem šťasten, že už se tím nemusím zabývat...), v každém případě: vidím, že je zde pole otevřené, Láďa má naprostou pravdu o relativnosti této distinkce, Teilhard nepochybně předpokládá totéž. A přitom, jak se ještě uvidí, nebudou v nové formulaci nijak ochuzeny motivy, které vedly tradiční teology.

Báseň – není sama perspektivou, ale její příležitostí. Jako čočka shrnuje, soustřeďuje světlo, svět do jediného bodu (který se zaněcuje!) a jako tatáž čočka – zvětšuje, umožňuje vidět jinak nepostřehnutelné detaily. Pracuje ovšem také stylisací – je-li dokonalá, je také *objevem!* (Četl jsem V. H. na důkaz toho, že nejsem básník, že nejdu touto cestou, jednu svou starou báseň, kterou jsem dávno hodil za hlavu, vlastně – on si ji četl a pak právem škrtl – proč prý jsem napsal: „dvorek s čtyřmi stěnami činžáků“ a ten usnadněný, plochý konec? Když dvorek, dodával, tedy proč ne třeba: „dvorek, škrcený za hrdlo –“ – to už by byla báseň!)

Báseň nás přísává k světu, až bolestně někdy. Ale – „nic nesmí být opomenuto“! A básník se staví za *to* a za *ty*, za něž se jinak nikdo nepostaví – Šimon Cyrenský v H. básni.... „Jeho srdce tluče v drobnostech...“

Bylo třeba zapsat toto vše – spíš *technicky* třeba, než vnitřně. Ale za tím vším se tvoří jednota, stále organisující, a ta hledá jednotu a neustále děkuje. Za tu statečnou a odvážnou..., za... Ať nepromarním Tvé světlo, Pane!

7. 8. 61

O poznání kolika úžasných knih jsem se až dosud ochudil – neznám pořádně Vančuru, nemluvě o „klasicích“!

Muka přátelství!

To přivádí mi mysl na nedávné rozhovory o „**citu**“. „Láska k bližnímu“ není než „vůli dělat někomu dobře“. To se týká všech, *především* „nepřátel“. K tomu, abych někomu dělal dobře, musím zatraceně dobře dovést *přemýšlet*, co ten druhý vskutku potřebuje: aby „pomoc druhému“ nebyla pouhým reflexem mého svědomí, které touží mít blahý

pocit splnění povinnosti. Zde navazují na úvahu o **morálce**. Mravní vy-
nález – neobejde se bez *intelligence*. (S tím souvisí jeden z hlavních pro-
blémů dneška – problém hloupých lidí. Ti jsou dnes ve velmi špatném
postavení. Lehkověrní – jsou zneužíváni k mnohé špinavé práci. Protože
nemají sebekontroly, rádi zastávají veřejné funkce, škodí atd. V tom jde
stará společnost nad dnešní, jak dovedla najít místo pro tyto lidi. Hloupý
člověk tehdy byl *prostým* člověkem pokorou. „Prostáček boží.“ Setkání
s takovým prostáčkem, který radostně hnal hejno hus po mezi a bezsta-
roste, bezúčelně se radoval – to byla cenná zkušenost pro „starostmi
přetíženého člověka z města.“) Lidské vztahy musí být založeny na „lásce
k bližnímu“... tedy na *intelligenci* (*vidět*, jak pomoci!) a na „*psychoterape-
utickém postoji*“, tj. na zabraňování protipřenosu, na stálé interpretaci.
To je obecné pravidlo. Člověk však nemůže žít bez nějakého *bezpro-
středna*. Proto vznikají zamilování, přátelské vztahy. V těchto vztazích
se uplatňuje **cit**. To znamená – zde se „vylévá nitro“, zde se ovšem také
„otvírá nitro“, zde se však také navzájem lidé zavalují zmatkem svých
niter. Proto, pozor! Zde ať aspoň křesťan (zvyklý „zpytovat“) ukáže, že
má ve svém nitru jasno, a ne nějaký mýtický prales. Jednota!

Rozmluva s Mil. o **kontinuitě** ve vnitřním životě. To byla moje ná-
mitka vůči němu. Vždy znova prý v sobě objevuje nové lidi – myslím,
že je to konec konců – chyba. Být jedním! Není-li tu vnitřní kontinuity,
nastoupí pseudokontinuita (pomocí *mystifikací*), určená vnějšími, ma-
teriálními faktory.

Chybí mi prý úžas, moment překvapení v životním postoji... Pokud
se ten úžas týká nás – bude to při vnitřní poctivosti asi *hrůza*. Jinak –
nemyslím, že je třeba ten úžas dávat vždy najevo. Ten pravý úžas (onto-
logický – Aristotelův) je „klidným“ úžasem, *především pozorností!*

odpoledne, večer

Jak brzo budu tento skicář potřebovat – bych nebyl býval pomyslel. Dnes
odpoledne – úzkost, dokonce odpor k další četbě, studium Teilharda.
Možná něco fyziologického, atmosférického – ale... stále jsem odbíhal
(možná, že to byla jen má stará rozptýlenost) k Bloyovi (Poslední slou-
py, Exegese, Poutník Absolutna) a neustále jsem tam hledal něco, co by

mne vrátilo k Teilhardovi, a nacházel jsem jen to, co zvyšovalo mou úzkost – Bloyův výsměch vědě, všemu modernímu, tedy to, co v mé úzkosti se zdálo vyvracet Teilharda. Víím o paradoxní souvislosti Teilharda s Bloyem (prostřednictvím Termierovým!), Teilhard rád citoval jednu větu z Bloye („vše, co se děje, je „adorable“«). V úzkosti se však určité okraje u Bloye (útoky mířené jinam!) těsně třely s Teilhardem... Vždy jsem měl rád *obě* linie moderního myšlení – existencialistickou s jejími outsidersy, i „vědeckou“. A přitom jsem nikdy nedovedl žít jinak než v *jednotě*. Nechci nic „synthetisovat“. Ale tak nějak jsem chápal místo Solovjova i Rozanova (jeho existenciálního antipoda), mám rád linii Bloy, Bernanose, Holana, Halase, Camuse atd. atd. i „optimisty“ Solovjova, Bergsona, Blondela, Teilharda. *Jistě* se to nemusí vylučovat – vzpomeňme právě vztahu Termiera a Bloye, Březiny a Demla! *Minores gentes* se vyskytují v obou „liniích“... a na takovéto „aktivisty“ a „optimisty“ – totiž měšťáky a lenochy – mířil Bloy! Ohromující je v Leroyovi svědectví o úzkostech, kterými trpěl Teilhard (Leroy: T. de Ch., Naturwissenschaftler u. Priester), jeho dílo bylo draze zapláceno!

Jediný Kristus – kosmický i osobní – je Mistrem – jinak je vše „nur ein Gleichnis“.

Z ryzího atheismu – který není než naprostou přísátostí k okamžiku – by vznikla krásná báseň... ale k jejímu *napsání* je již potřeba víry.

Jakékoli víry, třeba víry takového Camuse, který její podmínkou (aspoň ve svých začátcích) činil právě ateismus („odkud by se zrodila láska, ne-li z ateismu?“).

Postavit se do situace, kdy nelze doufat, kdy člověk stojí zcela sám v absurdním světě, a přesto se rozhodne *něco udělat, třeba totéž co křesťan*... cítím, jak v očích Camusových právě jeho východisko očišťovalo takový čin (takovou křesťanskou! lásku) od veškerého egoismu. A vskutku křesťan má milovat, jako by Boha nebylo. Aspoň někdy! Neříkám – vždy! Protože to by se neobešlo bez křečovitosti a láska, víra, modlitba, vše vnitřní musí být čisté, prosté, „přirozené“, radostné – a v onom „vzdání se vší odměny“ někdy může být skryta tvrdost...

Napsat báseň, dát jí stavbu, a především ji pak otisknout – ano, to je dílo víry.

Spojení s otcem, souvislost událostí, které mají, již jako definitivní otisk v „časoprostoru“ svůj smysl – gesta Dei. Otec veden královskou cestou – zbavení „lidské cti“.

Zlo se nemělo stát. Nelze je ospravedlnit. Je třeba mu vždy znovu a znovu zabráňovat... Ale stalo-li se již, patří k *obrazu minulosti* a nese jakousi pečeť Boží moci, stává se Božím obrazem, je „adorable“ jako každá jiná historická událost; je součástí gest Božích. Je předmětem rozjímání. Má dokonce jakousi úděsnou, infernální krásu (na ni – i v historii – tolikrát upozornil Durych!). O tom jsem si někde poznamenal více.

Nesnáším ten agresivní postoj „našinců“ ke komunistům. Neprošel jsem ovšem kriminálem. Tedy – v jejich očích – se mi to mluví. Ale jsme přece poslání... nejsme zbytky něčeho, zříceniny, polou zamilované do vlastní malebné zchátralosti. Jsme poslání k lidem, ne ovšem k nějakým systémům (tam totiž právě lidé nejsou), a musíme být *s nimi*, pracovat s nimi (ne to jen markýrovat) – ne z masochismu, ale abychom *otevřeli* zablokovanou situaci. Jsme povoláni k hloupým, k úspěšným, k nudným, k neřetným atd., myslím však, že nejsme povoláni k *spoluasistenci* oficiálním šaškárnám – ale smějeme-li se jim, smějeme se jim právě s *lidem* (ha!).

Jak paradoxně působí, když po rozebrání mechanismu ovládání a zvnějšnění původně osvobodivého hnutí (jež nyní se již dokonce bojí *vnitřního* nasazení, vždyť: kam až by to mohlo vést!!) nakonec uzavřu: je třeba tvůrčím způsobem pracovat (v socialismu!!) na každém sebestřednějším úseku, jediné takto lze vytvořit, lze rozšířit, *nutně* rozšířit atmosféru svobody, „прорубить в Европы окно“!

Funkce psychodramatu – Milan! Rozehnat městnané afekty; je „duší společnosti“. Funkce lichocení (!). Zábava ovšem v jistém smyslu vždy na cizí účet. Není to *radost*! Pozor na resentment vůči „těm blbounům“ tam venku!

Je to dost zvláštní pocit slyšet půl roku po jejich vyslovení své myšlenky z úst někoho jiného (kdo je vzal za své do té míry, že mu připadají vlastním objevem), jak je vyslovuje dokonce s gesty učitele (např. důvod, proč je Kafka největším moderním autorem – obecnost). Co by však musel říkat LvH mně – když „objevuji“, o co jsem se s ním zuřivě hádal! Snad je to spíš naopak svědectvím „společné atmosféry“ – přátelství.

Krom Kafky Bernanos a Camus.

Autoři epochy.

Ale draží: Greene, Waugh, Holan, Deml, Weiner, další, další.

Vděčen: Chestertonovi, Marcelovi.

Objevuji: Hesse, Saint-Exupéry.

Čeká: Malraux, Proust.....

8. 8. 61

Záznam z posledního rozhovoru s dr. V. Po posledních rozhovorech o existencialismu (též s K. – referoval mi o tom v kantině, nepodařilo se mi zabránit širokému úsměvu v tváři, což vtipně komentoval) dospěla k přesvědčení – jemuž se dlouho bránila, protože je považovala za sobecké –, že se musí vnitřně starat především o sebe (vždyť i Antigona v Anouilhovi odpovídá Kreontovi na otázku, proč to udělala – „pro sebe“!). To překvapení, když jsem řekl – ne. Neobjektivovatelnost, jistá svéprávnost lidské existence je teprve *prvním krokem*, norma neleží *v existenci*, ale ještě hloub, v ještě více neobjektivovatelném. O tom svědčí již jen *fakt svědomí* (nespokojenosti s *čínkoli*, co provedu, nikdy nedosahuji předsevzetí!). Toto ovšem *nelze hledat*, ono samo nás to musí najít. Budeme-li však vnitřně *otevření*, nebudeme muset dlouho čekat. Zatím je třeba pátrat ve vlastní minulosti po určitých tradicích – napojení na něj. tradici je nezbytné, jinak je vše jen diletantismem! Nejde ovšem o jakoukoli tradici, nýbrž o tu nejhlubší.

15. 8.

Brzo ráno dva obrovské dojmy – sen dnešní noci a missa v domově důchodců. Ještě se k tomu vrátím. V zápisech předěl více dní – život spíš

jen na povrchu, protože „dole“ pracovaly lítost, bolest, výčitky. Končilo to slibem – nepít mimo domov jinak než trochu ze zdvořilosti...

Sen: D. zemřela, stáli jsme v kapli s dětmi, tvořily „stupínkovitě sestupující“ řadu, pak za mnou chodili přátelé – snad abych nespáchal sebevraždu –, ležel jsem pak v kapli na kamenné podlaze před krucifixem (velkým, na stěně), slzy mi stékaly po celé tváři, pak sám v místnosti s mrtvou D., ležela v posteli, přikrytá peřinami (!), najednou začala mluvit, já jsem jen říkal, „to je špatný žert, to je špatný žert“, ale *neobživla* znovu, jen mi chtěla říci, abych neplakal, že je vše v pořádku, všelijak mě utěšovala, velmi *podstatně* – s mým nejvnitřnějším souhlasem, ačkoli po tváři mi neustále stékaly slzy a celý jsem byl zaplaven obrovskou bolestí.

Missa: čisté hlasy řeholnic (františkánek! vyznávaly „Svou velikou vinu“, též *sancto patri nostro Francisco*) recitovaly mši, celý oltář pokryt nádhernými bílými květinami, vše dokonale čisté, jaké to není nikde jinde než právě u sestřiček. Liturgie se opravdu zaskvěla – *dilexi decorem domus tuae*. Pak – „rozjímání na den“ – o království Mariině (k tomu „všechny milosti procházejí Jejíma rukama...“, ale také Maria jako „živná půda“ Spasitele, „živná půda“ Vtělení, zde bylo „navázáno“ na lidské pokolení – to je nutno *slavit!*; v rozjímání se říkalo, že „Její Království je právě tak rozsáhlé jako Království Jejího Syna“, vidím ji spíše jako „omnipotentia *supplex*“, tedy „Její Království“ je pro mě právě opačné – *supplex!* Je nám *tím* a svým *fiat* také *vzorem!*

20. 8. 61

Včera výlet na Milštejn – cestou znovuoživení loňských úvah o oblasti „dovoleného“. Válka, vykořisťování, poprava atd. atd. nemohou být nikdy řešením.... Znamenají nanejvýš jen odsunutí problému (válka nikoho vskutku *neobrátil*, sociální rozdíly, založené na vykořisťování, *nemohou* založit takovou společnost, která by plnila své *pravé* poslání, poprava *není* nápravou – zločinu ani zločince). Přesto však křesťanská církev, když zabrala do své působnosti celou masu evropských kmenů, nechtěla nechat křesťanství neuskutečnitelným paradoxem a posvětila i některé společenské projevy, které nebyly *pravou* cestou, ale nebyly také

naprostým zlem, projevy, z nichž některé jsem vyjmenoval výše. Morálně-právním podkladem tohoto kroku byla formulace oblasti „dovoleného“. Evangelium bylo v morálním ohledu rozděleno na oblasti *příkazů* a *rad*. Příkazy se týkaly *nečinění* naprostého zla, *rady* – činění naprostého dobra. (Co Bloy se nažehral na tuto, dle něho „jezuitskou“ distinkci!)

Příklad: je možno uprchnout před pronásledováním křesťanů, i když ovšem je lépe podstoupit mučednictví. Je dokonalé žít v naprosté chudobě, i když je ovšem také dovoleno provozovat „obchod“ – popřípadě i kapitalistický.

To nové na celé situaci, co se domnívám vidět, je, že existence oblasti dovoleného v průběhu dějin se stále více zužuje a že tato oblast v současnosti prakticky přestala existovat.

Příklad: Válka, která se mohla zdát aspoň odsunutím řešení, je v dnešní době naprostým zlem – znamenala by zničení valné části lidstva – jeden příklad anihilace oblasti dovoleného – neboť se samozřejmě válka stává nedovolenou. Je tedy dnes již naprosto a neodsunutelné – v samotném zájmu udržení *biologické* existence lidstva – konfliktové situace *řešit*. Totéž se, myslím, dá dokázat i v jiných částech té „oblasti dovoleného“ – např. socialismus likviduje vykořisťování *de facto*, pokusy o jeho obranu v našich publikacích jsou tedy přinejmenším zbytečné. – A tak bychom mohli dál pokračovat.

Je to obdoba situace, kterou vyjádřil Newman tím svým slavným „There is no medium between catholicism and atheism“. Jediným výsledkem je: dnes je třeba – v zájmu samotného biologického udržení člověka – něčeho víc než jen „občanské“, „měšťácké“ morálky „dovoleného“, je třeba 100%ho křesťanství, které jediné může *řešit* nastávající trable lidstva. Konkrétně: Mají-li státy jednat a neválčit, musí se dostat do praxe (do *společenské* praxe!) zásada překonávat zlé dobrým, uplatňování *moci bezbrannýma* rukama, lámání začarovaného kruhu zlého činu a odvety za něj. Ve vztazích mezi lidmi to znamená „najat“ na praxi lásky („činění druhému dobře“), bez citových úkojů, měšťáckého dekora a stydění se za dobrý lidský poměr.

„Neuskutečnitelný“ paradox křesťanství společensky *dorostl k nutnosti* svého uskutečnění (dějinně). Stanovisko Církve ve středověku

(ostatně – je to již předznamenáno v Evangeliích) bylo hluboké a mou-
dré – lidstvo bylo třeba *postupně vychovávat, léčit jeho rány, povzbuzo-
vat jeho aspirace* (v tom jsme „zaostali!“ viz u Teilharda!), posvěcovat
je i v jeho nedokonalosti, vždy znovu mu dávat perspektivu a životo-
dárnou sílu křesťanského *společenství*. [Že ovšem tato *dějinná* nutnost
křesťanství realizovat „za sníženou cenu“ měla zpětný odraz na ideo-
logii křesťanství, je nepochybné. Poukazuje na to např. Friedrich Heer
v předmluvě k Vialletovi – „germánské“, dualistické pojetí křesťanství
(Augustin! kathaři!).]

13. 9.

Idiotská představa o tom, že morálka je nějakým jiným oborem než na-
uka o tom, jak dělat tu či onu věc! Jako by existovala nauka o sklenářství
a vedle toho nauka o tom, jak dělat dobře sklenářství! „Morální nauka
o manželství“ mimo nauku o manželství (matrimoniologii?). Každá
věda je již *zároveň* morálkou, již v matematice jde o to *počítat dobře*.
Právě tak v nauce o manželství nebo o obchodu jde o to, aby byla dobrá
manželství a aby to v obchodu klapalo. Tato podvojnost, paralelní exis-
tence „morální sféry“ je ve skutečnosti jen ideálním průmětem toho, že
lidé v praxi docela jinak jednají, než jak vyznávají (a dokonce s radostí
vyznávají!) ve svých „morálkách“. Nad touto „schizofrenií“ se dokonce
nikdo nepozastaví.

Přišel mi dopis. Leží u paní správcové. Jsem znepokojen.

V poslední době v rozmluvách hodně o „citech“ – o té „lidské polo-
ze“, která mi chybí (kterou potlačuju?). Dano, oroduj za mne!

28. 9. 61. (Málem bych zapomněl na jednoho ze svých Patronů – ostatně
je mou povinností projít ty legendy – tím spíš, že mám právě od Z. vy-
půjčeno Kalandrovo České pohanství, na němž snad budu mít příležitost
ukázat, jak křesťanská legenda se liší od mythu právě tím, že její jádro
je historické, i když samo literární „provedení“ reprodukuje archetypy
a známá mythická schemata.)

Znepokojení, úzkost, kterou jsem v poslední době častěji cítil, se vyklubala jako žaludeční katar, na jehož přesnou diagnosu ještě čekám. Bolest, úzkost a nevolnost se v jediném místě (plexus solaris) tak podivně prolínají, že tu jako bych chápal, co je to „psychosomatické“ – je to vskutku tělesné i duševní zároveň – bolest orgánu i celková duševní tíseň, je to lokalisováno, a přesto zabírá nějak celý „vnitřek“ těla.

Jakou radost mi způsobil v antikvariátě nalezený usuál! Hned po návratu domů jsem si přezpíval za pomoci klavíru *Rorate caeli desuper* a Nářek Jeremiášův – je v tom vše: adventní zpěv, skutečné lkání ze země k nebesům, a podivuhodná odpověď: *Consolamini, consolamini... cito veniet salus tua!* Básnicky je to nesmírně silné: *mitte, quem missurus es! Peccavimus..., et cecidimus quasi folium universi...* Pak: *Salvabo te, noli timere...* Neznám snad nic krásnějšího. A plankt Jeremiášův o Velikonocích – na něj je odpověď v epištole na Bílou sobotu – v tom přísňném jásotu, při kterém vždy trnu – *tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.*

Otec Ubu i Švejk jsou téže podstaty („Byl by to spíše dokonalý anarchist a lidskými vadami, které nám brání, abychom se nikdy nestali dokonalými anarchisty, z toho pak vyplývá zbabělost, nečistota, šerednost atd.“ A. Jarry) – ale tam, kde je otec Ubu lyrik, je Švejk *epik*.

Budu muset Haška znovu číst. Před časem – na základě náběhů Mil. – a se souhlasem V. H. –: národ, který má Švejka a který je tak zbaven *všech mýtů*, je na tomto dně snad (paradoxně) nejpohotovější pro pravdu... Němci se nemohou vymotat z mlh Teutoburského lesa, prvorozenná dcera Církve zase... My jsme naprosto bez ilusí, v dospívání nihilisté, stárnouce bohužel – cyničtí konformisté, inkarnace relativismu.... České hodnoty? Čech je především podezřivý... je také velmi inteligentní... Ale jak již řečeno – nebude tato „nátura“ nakonec tou nejvhodnější látkou přetvářející milosti?

Dílo Jakuba Demla má zvláštní výsadu, milost od Boha, že dává pocítit čtoucím zvláštní svěžest, plynoucí z jasné, průzračné přítomnosti Boží. V tom stavu bylo psáno a tento stav se přenáší i na čtenáře. I jeho nejbolestnější knihy jsou toho plné – a byly psány snad proto, aby se někdo, koho to také potká, necítil tak sám.

Demlovy knihy jsou v tomto skutečně ojedinělé.

Když jsem ležel a probíral jsem se knihami v dosahu – v Demlovi jsem se zachytil také na – už otřepaně řečeno – blízkosti životu – Mohyla!

Lidská aktivita je v některých etážích a v některých fázích osvětlována a ovlivňována vědomím, vycházejícím však z jiných zdrojů a řídících se jinými než vědomými vzorci (šablonami)! Jsou tu – ale jmenujme napřed základní zdroj, pružinu... „le sens cosmique“, víru, prostě: onu základní organisující tendenci, která tíhne k pravé budoucnosti a ke skutečnému lidskému společenství. Na každé etáži vývoje však ještě působí specifické dočasné „síly“, přesněji řečeno „šablony“ (neboť „síla“ je jen jedna!), které jsou jistým „řešením“, jistým „průchodem“ pro lidi v té vývojové situaci – v současné době můžeme tyto šablony dělit podle jednotlivých vědních oborů – jsou tu sociologické, psychologické a biologické atd. šablony. Není to dobré dělení. Je to potřebí zcelit. (Carrel – věda o člověku!!)

Jde tu o šablony vyplývající z individuálního ustrojení organo-psychického, rodinného, individuálně-historického a společenského. Šablona: Bůh-Otec („důležitá“, demiurg („důležitá“, pletichář, hyperaktivní individuum), oběť („stará měkkota“, „vždy každého chránil, a oni takhle...“), a další a další (např. „malebná troska minulosti“ atd.). Sociální šablony: soc. měšťák: „To nebudete“, vzdělanec – člen Klubu přátel poezie atd. Jedině *aktivní boj* (vlastní!) *proti šablonám v sobě může vést k skutečnému společenství a udržovat je!* Toto společenství je možné (vždyť je to článek víry!), má ovšem dynamickou povahu, ono se děje, vytváří, *nepozůstává!* Právě tak je tomu i s lidskou omezeností – ontologicky ovšem nikdy nesplyneme –, ale tato omezenost (na subjektivní rovině, prožitkově) je defekt a má zase dynamickou, přechodnou povahu.

Tím konečným není omezenost, zakletost v sobě, ale právě *společenství*, toto je třeba zdůraznit!

Hra...

je aplikací i derealisací „schemat“, je bojem proti nim: jejich naplněním. Nebezpečná je ovšem hra *neuvědomělá*, histrionství, hysterie, pokrytectví, přetvářka atd. Lidské „city“ (viz dříve!) se skoro vždy tak „zobřadňují“. Uvědomělá hra – snad ta je tím pravým řešením celého tohoto souboru na nás se navěsivších „schemat“, jež nemůžeme jen tak lehce strhnout a zahodit. Význam psychodramatu! Jen kdyby M. byl *vědomým* režisérem psychodramatu – on působí často psychodramaticky, katarticky, ale *této* své funkce si není vědom, sám vidí – na úrovni intelektuální – jen *svou* „*katedru*“, a (neuvědoměle) je „hmotně zainteresován“ – tak či onak: flaška (prohlubující pocit „Boha-Otce“, demiurga-participujícího na všem). Obeznámit jej snad přímo s teorií psychodramatu?

Sám to víc studovat! A mikrosociologii taky!

Ke hře: co napsat něco s M. P. o psychologii hry, hračkách, aktualizovat to! Nezapomenout!

4. X. 61

Prostě nepřipouštím, aby se určitým způsobem třeba i jen *myslilo* – např. o tom, že by se Eccl. dostávala stále více na okraj světového dění. Nahlíženo „přirozeným“ rozumem – tj. zkušeností posledních století, mohli bychom budoucnost takto anticipovat... „Spiritualista“ by namítl, že Eccl. i takto bude stále existovat – třeba na okraji – vždyť to je součástí víry („Brány pekelné ji nepřemohou“)! Na to odpovídám: „spiritualista“ má v zásadě (oproti „realistovi“, tj. pesimistovi) pravdu, ale *špatně, líně*, si ji vykládá! Nejde o to, že Eccl. nikdy nezanikne, ale o to, co *uděláme*, aby nezanikla. Ono *Boží* udržování Eccl. se děje *prostřednictvím lidí, povolaných lidí*. A nejsme právě my povolání?

A proto tedy: věřím, že se Eccl. nedostane na „okraj světového dění“ a že půjde cestou, naznačenou Teilhardem de Chardin. K tomu musí napomáhat i naše individuální aktivity.

K poměru studia a kontemplace.

Františkánský postoj, zcela nadřazující projevy vnitřní zbožnosti vnější činnosti, je jistě jednou z velkých křesťanských koncepcí, syntéz. Realizuje-li se – ovšem! Většina našich dobrých stoupenců a entusiastů tohoto směru o tom jen mluví. – Jsou tu i jiné syntézy – dominikánská, zdůrazňující intelekt – často ovšem právě v pseudodialektickém, scholastickém vydání (slovní pŕtky o malichernosti – viz Disputatio metaphysica třeba v Gredtovi) a syntéza jezuitská (v kontaktu s níž jsem rostl od mládí), která používá k službě *každého* prostředku (intelektuálního, praktického...) *dle situace*.

Zdůrazňuje se ovšem, že kontemplace je *základem* všech těchto syntéz – a je to pravda v tom smyslu, že nelze dělat *nic* bez jistého neporušitelného klidu uvnitř, bez každodenního stažení do sebe, bez vnitřní kontinuity, to je předpokladem *každé* práce a vůbec duševního zdraví. Stalo se však příliš otřepaným sloganem u nás to stálé zdůrazňování tzv. duchovního života, dryáčnický lidem imputované zejména ol. dominikány (Na hlubinu atd.), jež již v r. 1943 skvěle rozebral p. Pastor v dopise o Schulzovi (adresovaném pražskému ordinariátu). Do těchto věcí *nelze nutit* a *nelze se nutit*. Na to jsou věci duše příliš jemné. Ostatně k tomu to potřebné řekl již dostatečně jasně Guardini.

Ke zpovědi: nedá se absolutisovat to *subjektivní* při zpovědi, a to jak na straně *penitenta*, tak na straně *zpovědníka*. Co tím myslím – zpovědník může být (a tak či onak vždy je) zkresleně informován o penitentově životě, neboť je informován pen., který sám dobře neví, jak je vlastně jeho životní praxe postavena. Takové poznání je možné jen v interakci s lidmi (s „kolektivem“) a je v tom patrna „božská pedagogika“, že je tato svátost ustanovena jako „bipersonální“! Zpověď sama, jako proces, může znamenat a často znamená právě počátek *poznání*, k němuž se nemohlo dospět jen individuálním zpytováním (viz důvody, jež uvádí pro zp. kněz

v Moci a slávě!). Zpověď je tím střetnutím penitenta se zpovědníkem zá-
rodkem, modelem kolektivu. Ovšem není přitom času na vyčerpávající
analýzy, ani pravidelná zpověď u jednoho zpov. („svého“) nedá dost
časových možností... Zůstává tedy zpověď (jako všechny svátosti) něčím,
co je dáno lidem do rukou, co lze použít, ale také *zneužít* – k vytvoření,
a dokonce posílení vlastních ilusí, ale – oklamal-li někdo zpovědníka,
neoklamal Boha, jehož je zpovědník pouhým prostředníkem, nástro-
jem, a Boží, kosmická spravedlnost si vyžádá zaplacení „do posledního
haléře“.

Shrnout kritické i pozitivní úvahy o „důkazech“ ex. Boží.

Vymezit můj souč. poměr k Martinu Heideggerovi (na *jaře* se objasnilo).

Šlapání botami obličejů...

Šest černých prstů neštěstí...

Citrokarbon. Hranatíme pohledy...

Návštěva u Sáši v redakci. Osvěžení u tohoto *živého* muže. Není pro nás
v tomto perspektivy – říkám, že je to nemožné! S odhodláním říká S., že
budeme přesto pracovat, ač sem nepatříme.

Sáša mi ukázal signální výtisk své sbírky (Těžká voda), vyzdobený Jiří-
nou. Překvapila mě báseň o básnících (ošklivý pleonasmus), jinak k těm
veršům – to, co jsem byl nucen říci již loni. Zato Jiřina pozoruhodně pra-
cuje – podivuhodně navrhla kasetu ke Goethovi* (její dipl. práce), tam
v jedné ilustraci dva kapitální stromy! Vskutku „z látky, z níž jsou sny“.

Dnes oslava svatého Františka na fon. – a jeho dvou jmenovců. Účastní
se „střední zdrav. personál“ – jsem moc rád, že můžeme nenuceně (snad

* Goethe: Pohádka

až příliš nenuceně!) promluvit s těmito – v našem případě – velmi hodnými a slušnými lidmi bez služební nadřazenosti, která je sice v provozu nezbytná, ale musí v nich vyvolávat chtě nechtě určitou podrážděnost a napětí.

5. X. 61

To, co se kolem plíživě připravuje jen jen vyskočit – je strašné! Hrozivá izolovanost lidí v jejich iluzích – teď, v tuto chvíli. „Neurovegetativní labilita“ je možná spoluodpovědná za to nutkání ke krajnosti, které mne posedá.

Myslím, že „dám zabrat“ našemu milému příteli – tím, že dám zabrat sobě! Já – třeba denně růženec, ty – ani kapku alkoholu.

Je to skvělé nacházet v tom Tresmontantovi, kterého s mamičkou překládáme, co jsme v poslední době tolikrát s Láďou prohovořovali.

11. X. 61

Ofir. To slovo se mi spojuje se vším vzácným, o čem jsem snil (zeměpisně!) v dětství.

Vzpomínka na Mil. Tes. u Hol. zjasněna humorem („Motýlkovič“). Krásné poslední verše, prosté (28. IX. 61!!). Je to ovšem stále tatáž tragika – bez prostředníka!

Ztraceny dvě mé knihy (Werfel, Bernanos) – přiznám se, pocit, jako by mne ubylo. Lítost, ani ne tak kvůli knihám samotným, jako spíš, že nemám co dát do ruky.

Modlím se k svatému Gerardu Majellovi

– ostatně je tu vážnější důvod – otcova nemoc (vím zatím jen velmi málo), nechala tu mamička dnes dopisy? Budit Danu? Zdržel jsem se – přijel Karel V. z Paříže – a hned jsme psali do noci „výroční zprávu odstupujícího dílenského výboru“ (ha!), pak poseděli u whisky, hovořilo se o Paříži a knihách.

Vnitřní klid (je-li spojen s dostatečnou měrou nezakotvenosti, ovšem velmi všímavé, rozjitřené!) je to, oč máme usilovat. Dává to pravý postoj pomoci lidem. Jsem velmi vděčen mellerilu (dětské dávky – melleretten). „Dám zabrat“ našemu příteli? V každém případě chci postupovat pomalu.

12. X. 61

Před časem s mamičkou hovořeno o napsání detektivky. Už mám název – „Cesta do Ofiru“ (ha!), námět? Velmi dobře se rozvíjí v rozhovoru s mamičkou, jako dnes. – Forma: první část – objektivní popis děje až k momentu zločinu – resp. ten možno předřadit (dle osvědčeného triku, aby v 1. kapitole byla aspoň mrtvola), druhá část: vnitřní monolog jedné ze zúčastněných postav (čtenář musí uhádnout které), epilog ve formě dopisu – zde „mravní závěr“, „soud“ – který ovšem podle důrazného mamiččina mínění musí ukázat, že „vrah“ je v podstatě politováníhodný (viz Greene! a mamička to nečetla!).

„děj“, „fabule“ – vysokoškolský profesor, absolvovaný jeho žák, jeho žena, – také bývalá žačka profesorova. Prof. miluje žačku, ta dává přednost žákovi, spolupráce „žák“ s profesorem na pokusech s navozováním umělého psychotického stavu, „žák“ dohnán k sebevraždě (za použití pokus. látek), sebevražda se nepodaří, zůstává však dlouho obluzen –

– důležitý je „profil“ obou mužů – starý, „přidaný“, v podstatě rozložený intelektuál, mladý je „kádrově“ podezříván, je to však „kladný typ“ (ha!), ovšem i starý je „omluven“ (jedná z žárlivosti) –

vtip je v tom, že čtenář musí uhodnout, kdo co říká –

– 2. díl a epilog je třeba dešifrovat, nutno napsat „anonymně“.

– na sebevraždu se koneckonců mohou připravovat oba a vzájemně se k ní dohánět

– důležitá úloha ženy

– nutno na tom dále pracovat –

16. X.

Včera důležitý rozhovor A. a D. T. Musely si konečně s někým pohovořit o své situaci doma. Jsou to otevřené, velice správně (a „juvenilně“) cítící bytosti s otřesnými zkušenostmi. Chybí jim dobrá parta věkových vrstevníků.

Velmi zajímavý rozhovor s P. B. Zmínil jsem se o chronické nemoci to-mistů (a většiny metafysiků), spočívající v preferenci tzv. třetího stupně abstrakce, tedy odmítání verifikace filosofických hypotéz. Živě s tím souhlasil a dodal, že si myslil, že neotom. jinde už to odbourali. Vyslovil se, že filosofie musí růst z praxe, plně souhlasil s tím, že se musí dělat „modo biologico“ a možná dokonce „electrotechnico“ (!). Pak rozhovor o transsubstanciaci a překvapující shoda. [Nemluvil jsem dosud s nikým o tom, že sám vycházím z pojetí Leibnizova – z korespondence s P. Des Bosses S. J. – z „vinculum substantiale“ – přes Blondela ovšem. Jde o to, že hostie se stává Eucharistií – je „přepodstatněná“ – začleněním do vyššího organismu – těla Kristova. Proti remanentismu: nezůstává ovšem potom oplátkou právě tak, jako atom v organismu se liší – byť nepatrně – od atomu mimo organismus. P. B. nazývá toto zavzetí do vyššího organismu – myst. těla Kristova – „adplantací“ a v témže smyslu vykládá i posvěcující milost.] Eucharistie je *viditelnou* buňkou (nebo aspoň zčásti – symbolickým průhledem – viditelnou buňkou) mystického těla Kristova. – Prý mu v této úvaze hodně pomohly práce s radiovými isotopy, které dělal v roce 1942. Podivuhodné cesty.

„Vidíme, jak subjektivismus a objektivismus, *spiritualismus a materialismus*, činnost a utrpení ztrácejí teprve ve stavu společenskosti svou protikladnost a tím také jsoucno jako takové protiklady; vidíme, jak řešení teoretických protikladů je možné zase jen prakticky, jen s pomocí praktické energie člověka, a že tedy jejich řešení rozhodně není jen úkolem poznání, nýbrž skutečným životním úkolem, který filosofie nedovedla vyřešit právě proto, že tento úkol chápala jen jako úkol teoretický.“

K. Marx: *Ekonomick.-filosofické rukopisy*, str. 99–100

Ještě k té transsubstanciaci. F. Schacherl se zmiňuje ve své knížce „Patnáct let v klášteře“ o tom, že jeho „dissertační prací byla obšírná, ovšem že odmítavá kritika knihy francouzského abbého *Levay*, v níž se pokoušel vyložit přítomnost těla Kristova v hostii na základě monadologie Leibnitzovy“. Knížku by bylo třeba si opatřit.